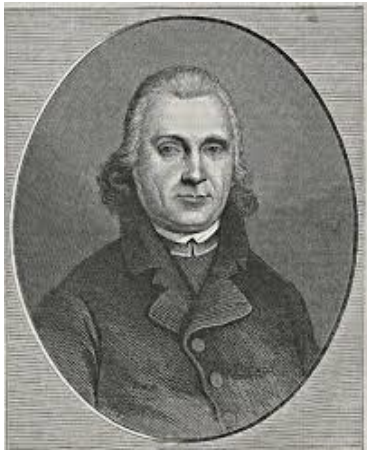

Illés György

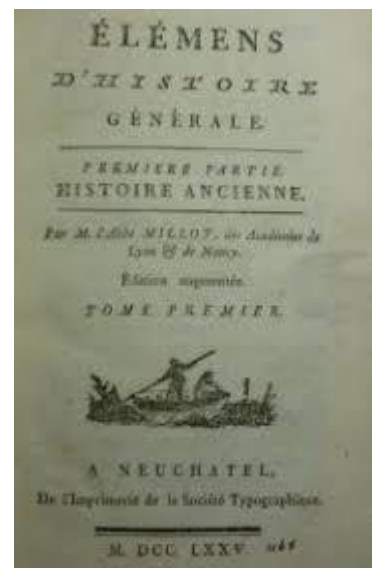
A marszíliai ének

Verseghy Ferenc
1757-1822

Batsányi levélben buzdította barátját, Verseghy Ferencet, hogy fordítsa magyarra Millot „*Éléments de l'histoire générale ancienne*” című művét. A pap-költő eleget is tett a baráti óhajnak, s „*A világnak közönséges történetei I-II.*” címen 1790-91-ben publikálta. Jobban bízott a bécsi, mint a budai cenzorban, így az engedélyt

Szekeres bécsi cenzor adta ki. Jogosan, hiszen Millot műve valóban a kor színvonalán álló, felvilágosult, tudományos munka volt.

A fordításnak váratlan sikere lett. Irodalmi-értelmiségi körökben elismerést, a katolikus papság körében dühödt ellenérzést váltott ki. Elsősorban nem a Voltaire szelleméhez közelálló eredeti mű ellen tiltakoztak, hanem az I. kötet végéhez csatolt tíz értekezés verte ki a biztosítékot. Az értekezéseket Verseghy Voltaire, Herder, Montfancon s mások felhasználásával Vierthaler „*Philosophische Geschichte der Menschen und Völker*” című művéből merítette. A kölcsönzött felfogás a sajátja is: nem a vallást támadta, hanem a katolikus vallás szertartásait és dogmáit, nem a hit, hanem a babonás hit ellen küzdött. Azzal vádolták, hogy Wunsch lipcsei tanár indexre tett, vallásellenes – nálunk „Horus”-nak nevezett – művéből is jócskán átvett gondolatokat. A támadás célzatos volt, bizonyos, hogy egyházi feljebbvalói nehezen viselték el szabados, világi életmódját, pajkos szerelmes verseit.

Szaitz Leó „*Magyar' és Erdélyország' rövid ismerete*” című, 1792-ben álnéven kiadott művében szigorúan megtámadta az értekezések szemléletét. Alexovits Vazul hitszónok (a költő egykori pálos rendtársa) 1792-ben névtelenül egész könyvet írt Verseggy ellen. Aljasoknak, hazugoknak nevezte az értekezéseket, a pap-költőt pedig ravasz rókának, álnok hazudozónak.

Verseggy persze tiltakozott, sőt még nyílt levelet is írt a vádaskodások ellen „*Rövid felelet a' személyi gyalázásokra, mellyekkel engemet a' Magyar' és Erdélyország' rövid ismeretének és a' Könyvek' szabados olvasásának szerzői illettek*” címmel. Ezt azonban nem engedték kinyomtatni.

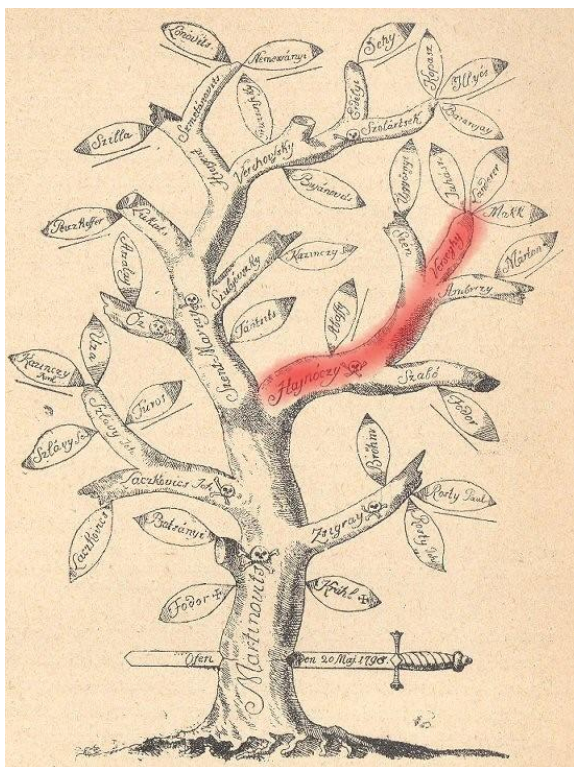
1792 augusztusában Verseggy megpályázta a budai cenzorságot az elhunyt Hütner Károly állását. (Ekkor 350 forintos, tábori papként szerzett nyugdíjából élt.) A klérus természetesen ezt meg akarta akadályozni. Riethaller áldozópap és másodcenzor vállalkozott is a feljelentő szerepére, hiszen maga is cenzor szeretett volna lenni. A prímás azt javasolta, hogy menjen a jelentés egyenesen a helytartótanácshoz. Riethaller engedelmeskedett. A helytartótanács azonban elutasította a vádat, hiszen még akkor haladó tagjai is voltak. Az egyházi vezetők viszont ebbe sem nyugodtak bele, s a kancellária végül magát a prímást bízta meg: tegyen jelentést a Millotfordításról. A prímás meg is tette, s javasolta: tiltsák be, foglaltassák le a művet, a szerzőt pedig büntessék meg.

A javaslatot a kancellária elfogadta, a király jóváhagyta, de a büntetést a prímásra bízta. A cenzori javaslatokra Verseggy összevonta a jegyzeteket, s így értelmük megváltozott. A helytartótanács ezután is Verseggy mellé állt, a kancellária azonban a király jóváhagyásával háromhavi papi áristomban letöltendő fogságra ítélte, s megfenyegette nyugdíja leszállításával is.

Verseggy megijedt, de ismerte a taktika szabályait, és levélben a prímáshoz fordult. Kérte, hogy mentse meg a papi börtöntől. A prímás kíméletes volt, úgy határozott, hogy október 1-től a nagyszombati kispapok között kell élnie. Így is történt, majd november 2-i levele után, amelyben belátta tévedését, s javulást ígért, november 19-én a prímás engedélyezte visszatérését Budára.

A Millot-mű lefoglalásának azonban nagy visszhangja volt. Martinovics Ignác még vallomásában is említette: a fordítás eltiltása az

egész hazában nagy fölháborodást keltett, s ennek az egyszerű ténynek is része volt az összeesküvés létrejöttében.

Verseghy tevékenyen részt vett a Martinovics mozgalomban, s Batsányit és Kazinczyt követően ő lett a harmadik költő elítélte a magyar jakobinusok perének. A társaságba őt is Hajnóczy József léptette be, az ő kezébe tette le az esküt, amelyben vállalta, hogy az elveket élete kockáztatásával is terjeszti és két új tagot toboroz. Beszervezte Landerer Mihály könyvnyomtatót, Juhász János premontrei- és Makk Domonkos volt pálos szerzetest.

Sőt, többet is tett. Lefordította magyarra a Marseillais-t, „Marszíliai ének” címen, valamint egy horvát lázító verset is. Állítólag még zenét is szerzett hozzájuk. A francia forradalmi dal fordítása valóban elemi erejű volt:

*Édes hazánknak szent szerelme,
Segítsd vitézi karjait,
Kedves szabadság istensége,
Törd össze népünk lánczait...*

Bár neve az első lebukásokat követően a kihallgatások során többször elhangzott, letartóztatására csak akkor került sor, amikor Németh János lett a per közvádlója. Ő 1794. december 10-ről 11-re virradó éjszaka összegyűjtött mindenkit, akinek a neve a perben elhangzott. Verseghyt is a ferences kolostorba vitték, a földszint egyik cellájába. Egészen összetörve érkezett a börtönbe, s igen szerencsétlennek érezte magát. December végétől 1795. február 23-ig többször kihallgatták, előbb tagadott, majd beismert mindent. A bíróság

felségsértés bűnében találta vétkesnek, s pallos általi halálra ítélte. Az ítélet hatására összeroskadott, aztán kegyelmi kérvényt írt a királyhoz:

A hal a vizen kívül meghal, a pap a klastromon kívül elvész. A míg pap voltam, föllebbvalóim panasza nélkül éltem a klastromban, miután innen kizavartattam, oly emberek társaságába kerültem, a kiket nem ismertem, gyönyörködtem a szokatlan szabadságban, és észrevétlenül törbe kerültem, melyben bizonyára elveszíteném életemet, ha fölséged a halál torkából kiragadva alkalmat nem nyújt életemnek jóvátételére...

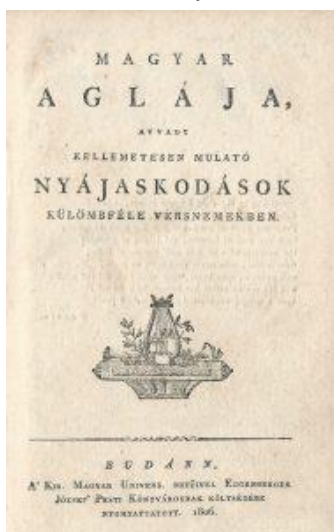
Június elsején a király a halálbüntetést bizonytalan idejű fogságra változtatta, s augusztus 10-én társaival – Batsányival, Szentjóbival – elindult Kufsteinbe. Itt a 12. számú cella lakója volt szeptember 5-től 1796. szeptember 2-ig, amikor Grazba szállították, ahonnan pár hónap múlva, 1797 április közepén Brünnbe került, a spielbergi várbörtönbe. Itt töltött még hat esztendőt a 4. számú cellában, ahol tanult, fordított, filozófiai jegyzeteket készített.

Szabadulását elsősorban idős, beteg édesanyja szorgalmazta. Több kegyelmi-szabadító kérvényt írt a királynak, aki végre 1803 júliusában aláírta szabadulását. A spielbergi rab 1803 végén postakocsin hazaindult Budára. Megtörték annyira, hogy lázadni már sohasem mert.

Irodalmi munkákból próbált megélni. Szerelmes verseket, pásztoridilleket írt. Jó verselő volt, könnyed, dalszerű költeményei nem érdemtelenül lettek népszerűek. Egyik legsikerültebb verse „A válogató”, melyben a házasság előtt álló férfi kétségeiről szól:

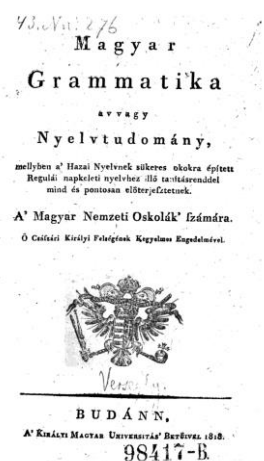
*Én egy szentes asszonyért
klastromozzam életemet,
Aki nyájas csókomért
kárhoztassa lelkemet?
Légy te oly szent alkotmány,
mint a most lett szűzleány!
Kút felett a szomjazás
tűrhetetlen sorvadás.*

Dalköltészete a „Magyar Aglája” című gyűjteményének kiadása után (1806) vált ismertté. Szatirikus eposzaiban (Rikóti Mátyás, Kolomposi Szarvas Gergely, stb...) a magyar vidék éles szemű ábrázolója. Reális megfigyelés, szatirizáló hajlam, komikus véna jellemzi. Tudott alakot teremteni, jellemet rajzolni. Irodalomtörténetünk a romantika kezdeményezői között tartja számon.

Nyelvészeti munkásságával is nagy port vert fel. Elkeseredett vitába keveredett Révai Miklóssal a nyelv-helyesség és a helyesírás kérdéseiről. Az élő nyelvet és a lakosság többségének nyelv szokását tekintette mérvadónak, ezért nemcsak a történeti elvű Révai, hanem az írói ízlés jogát hirdető Kazinczy is ellene fordult. Versegly vitathatatlan érdeme a népnyelv vizsgálata és értékelése.

Utolsó éveit nagy elhagyatottságban töltötte. Igen szegényes körülmények között élt, munkát alig kapott, mert továbbra is megbízhatatlannak tartották. Sokoldalú tudásáról és költői tehetségéről szinte teljesen megfeledkeztünk. Egyike volt a francia forradalom magyar tanítványainak, s a császári önkény áldozatainak.

